

Φ497 Η Πλατωνική διαλεκτική

Περιγραφή μαθήματος (Gr)

Στο παρόν μάθημα θα αναπτυχθεί εκτενώς η διερεύνηση των πρωτοτύπων πηγών και των μαρτυριών σχετικά με την θεωρία των αρχών του Πλάτωνος Ένα και αόριστη δυάδα (μέγα-μικρόν). Από κοινού οι συγκλίνουσες και οι αποκλίνουσες ερμηνευτικές σχολές του 20ου αι., αναφορικά με την δυϊστική ή την μονιστική απορροή των αρχών, τείνουν στην αποδοχή μιας άγραφης διδασκαλίας, η οποία αφορά τα «τιμιώτερα» (Φαίδρος 278 d 8).

Ειδικότερα στο πλαίσιο της «ανασύνθεσης» της άγραφης διδασκαλίας οι δύο αρχές μελετώνται αφ' ενός στη μεταξύ τους συμπλοκή ως μία αρνητική ενότητα και αφ' ετέρου στη συνεχή διέλευσή τους ως διέλευση του ίδιου του αγαθού εντός της οντολογικής και γνωσιολογικής κλίμακας, με τη μορφή της θεωρησιακής έννοιας του Αριθμού, του Λόγου και της Αναλογίας.

Η προϋπόθεση της συμπλοκής αλλά και της διέλευσης των αρχών θεματοποιείται στην περιοχή της «μεσότητας» μεταξύ των δύο κόσμων του νοητού και του αισθητού. Η περιοχή της «μεσότητας» αναδεικνύει συνάμα και το πρωτείο της κατηγορίας της Σχέσης (προς τι) με την μορφή ενός «δισσού γένους», που συμπλέκει τις αρχές του Ενός μαζί με το μέγα και το μικρό της αορίστου Δυάδος και ούτως αποτελεί την υποκείμενη Λογική, η οποία διέπει γνωσιολογικά τόσο τα πράγματα των υπερόντων όσο και των υποόντων του Είναι.

Η δε συμβολή της δεύτερης αρχής αναβαθμίζει την εικόνα του αισθητού κόσμου καθότι συνάγει εμμέσως σε έναν συσχετίζοντα Λόγο (προς τι) τα ολοσχερώς αόριστα πράγματα του κόσμου της αισθητηριακής εμπειρίας, καθιστώντας αυτά ως ένα ετέρως-Είναι, αναλογικό σύστοιχο του καθ' εαυτό-Είναι του ανώτερου πεδίου της Νόησης.

Η σειρά μαθημάτων ολοκληρώνεται με την διδασκαλία της Πλατωνικής Ακαδημαίας στα χρόνια του Σπεύσιππου και του Ξενοκράτη.

Φ498 Η Περί αριθμών Πραγματεία του Πλωτίνου

Περιγραφή μαθήματος (Gr)

Στην πραγματεία Περί Αριθμών ο Πλωτίνος συλλαμβάνει και συστηματοποιεί τη θεωρία του αριθμού σύμφωνα με την ύστερη φιλοσοφία του Πλάτωνα, στην οποία ο αριθμός νοείται ως μορφοποιητική και παραγωγική δύναμη του Αγαθού (Ένα - αρχέτυπο) σε μια διαβαθμισμένη διαλεκτική συσχέτιση προς τα όντα.

Ο αριθμός στο νοητό κόσμο καθιδρύει ενότητα και πολλαπλότητα, αντανακλώντας την εικόνα (είδωλο) του Ενός ως την οικεία του ετερότητα. Η πολλαπλότητα θεωρείται ως μια τετραμερής τροπή του ουσιώδους αριθμού που περιγράφεται ως «αριθμός ηνωμένος», «εξεληλιγμένος», «περιέχων» και «εν εαυτώ κινούμενος».

Η συγκεκριμένη φύση του ουσιώδους αριθμού διορίζει τη δομή του σύμπαντος, κατ' αναλογία προς την ειδητική ενότητα, η οποία ονομάζεται «πηλίκος αριθμός» και επιφέρει την περατότητα στα όντα του νοητού.

Η περατότητα διασώζει τα όντα από τη διαφυγή τους στην απειρία και παρέχει στην καθαρή διάνοια την αληθή γνώση των όντων. Η ανθρώπινη διάνοια (επίνοια), στην οξυδερκή της φύση, αναγνωρίζει και κατηγορεί το «Ένα» στα αισθητά πράγματα, όμως δεν παράγει την ειδητική ενότητά τους.

Ο Στωϊκισμός αξιώνει ότι η εν λόγω ενότητα αναφέρεται από την ψυχή ως ένα «κενό πάθημα» των αισθητών διαμέσου της φαντασίας.

Ο Πλωτίνος, διαμετρικά αντίθετος στην προσέγγιση του Στωϊκισμού, ισχυρίζεται σφοδρά ότι η ενότητα των όντων πηγάζει από το «Παντελές Ζωντανό Ον» και τον Νου, ο οποίος είναι αυτάρκης και, συνάμα, αποτελεί το αντικείμενο επιθυμίας της καθαρής διάνοιας στην θεωρητική της ανάβαση προς την αληθή Επιστήμη και το Ένα.

Βασίλειος Νίκας

Σύγχρονη Αισθητική: η Επιστροφή της Ομορφιάς

Περιγραφή Μαθήματος

Το μάθημα στοχεύει να εξοικειώσει τους/τις φοιτητές/τριες με βασικές πτυχές της σύγχρονης αισθητικής και φιλοσοφίας της τέχνης, μέσα από την εξέταση ενός πολύ ιδιαίτερου και απροσδόκητου φαινομένου: την εξορία της Ομορφιάς τόσο από την ίδια την Τέχνη όσο και από τον λόγο και την σκέψη για την Τέχνη. Το ευρύ και μη εξειδικευμένο κοινό θα υπέθετε, όχι αδικώς, ότι η Ομορφιά αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία της Τέχνης (αν όχι και το σημαντικότερο). Σε αυτό άλλωστε φαίνεται να κατατείνουν αιώνες καλλιτεχνικής δημιουργίας και φιλοσοφικής πραγμάτευσης της Τέχνης. Τότε, με έκπληξη θα διαπίστωνε ότι, εδώ και έναν αιώνα, η σύγχρονη τέχνη (τουλάχιστον πολλοί και σημαντικοί εκπρόσωποί της) έχουν ρητά και κατηγορηματικά εξορίσει την Ομορφιά ως μια έννοια είτε αδιάφορη είτε ακόμη και τυραννική ή επικίνδυνη! Αποκρυστάλλωση αυτής της προοπτικής, που έρχεται ως επιστέγασμα των μανιφέστων των φουτουριστών, των ντανταϊστών, των μπρουταλιστών, των καταστασιακών και της *pop art*, είναι το έργο του A.Danto *Η Κατάχρηση της Ομορφιάς* (σημαντικά και τα: *Τι είναι αυτό που το λένε τέχνη;* και *Η Μεταμόρφωση του Κοινότοπου*).

Σε αυτό το κυρίαρχο ρεύμα προσπαθεί τα τελευταία χρόνια να αντιταχθεί ένα άλλο δυναμικό ρεύμα το οποίο υποστηρίζει την επανεισδοχή της Ομορφιάς στην Τέχνη και την φιλοσοφία της. Κύριοι εκπρόσωποι είναι οι M.Mothersill (*Η Ομορφιά Αποκατεστημένη*), R.Scruton (*Ομορφιά*) και A.Nehamas (*Μόνο μια Υπόσχεση Ευτυχίας: η θέση της Ομορφιάς σε έναν κόσμο της Τέχνης*), ενώ πρόδρομοι αυτής της προοπτικής μπορούν να θεωρηθούν οι Gadamer (*Η Συνάφεια του Ωραίου*) και Whitehead (*Περιπέτειες των Ιδεών*). Βοήθεια προς αυτήν την κατεύθυνση παρέχει και ο νεότευκτος κλάδος της νευροαισθητικής (S.Zeki, *Το Μεγαλείο και η Δυστυχία του Εγκεφάλου* και J.P.Changeux, *Για το Αληθές, το Ωραίο και το Αγαθό*) που αναδεικνύει μέσα από ένα διαφορετικό επιστημονικό πρίσμα την σημασία και την αξία της Ομορφιάς.

Το μάθημα θα μελετήσει αυτήν την συζήτηση και κυρίως την δόμηση της επιχειρηματολογίας της κάθε πλευράς. Απώτερος στόχος, όμως, είναι να δώσει στους/στις φοιτητές/τριες τα κατάλληλα εφόδια (γνώσης και μεθόδου) ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν ίσως το πιο δύσκολο ερώτημα της Αισθητικής, αυτό για την ίδια την φύση του Κάλους. Συμπληρωματικά θέματα που θα προκύψουν είναι οι έννοιες του Υψηλού (*sublime*), της Αλήθειας, της ίδιας της Τέχνης, της δημιουργικότητας, της τραγικότητας, της φαντασίας, της νόησης και της αίσθησης, του ανολοκλήρωτου.

Η μεθοδολογία προσέγγισης θα είναι κειμενοκεντρική: σε κάθε μάθημα ένα κείμενο ή μια ομάδα κειμένων θα αποτελούν την πηγή από την οποία θα αντλούνται τα απαραίτητα στοιχεία που θα σχετίζονται τόσο με την κεντρική θεματική του μαθήματος όσο και με τα επιμέρους σχετιζόμενα θέματα αισθητικής. Ταυτόχρονα, και για την καλύτερη κατανόηση των ζητημάτων, θα αναλύονται και έργα τέχνης από όλες τις ιστορικές περιόδους, ώστε να δούμε πώς η θεωρία συνδέεται με την πράξη. Τα βασικά έργα που θα απασχολήσουν το μάθημα θα είναι αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω, αλλά θα πλαισιωθούν κι από χωρία από διάφορα άλλα έργα, παλαιότερα και νεότερα.

Το μάθημα θα χωριστεί σε 3 ενότητες: (1) θα τεθεί η προβληματική και θα δειχθεί η αξία που είχε για την παλαιότερη φιλοσοφία και Τέχνη η έννοια της ομορφιάς, (2) θα αναλυθεί η επιχειρηματολογία εξορίας της ομορφιάς, και (3) θα μελετηθεί το ρεύμα επαναπατρισμού της ομορφιάς στην τέχνη και την φιλοσοφία της. Μετά το πέρας του μαθήματος οι φοιτητές/τριες θα έχουν ασκηθεί στο να δουλεύουν με το πραγματικό “υλικό” της φιλοσοφίας, τα ίδια τα κείμενα και τα επιχειρήματά τους, και θα μάθουν να προσεγγίζουν με μεθοδικό τρόπο τα εκάστοτε φιλοσοφικά προβλήματα: αποτέλεσμα δεν θα είναι η οριστική απάντηση των ερωτημάτων αλλά η εξάσκηση στο πώς να καταφέρνουμε να δομούμε μια φιλοσοφική απάντηση στο εκάστοτε πρόβλημα. Εξού και η διδασκαλία θα προϋποθέτει την αλληλεπίδραση. Η αξιολόγηση, τέλος, θα γίνει με την συγγραφή συντόμων εργασιών οι οποίες θα παραδοθούν στο τέλος του εξαμήνου και θα

αποτελούν εμπάθυνση κάποιου ζητήματος που είτε αναλύθηκε στο μάθημα είτε εντάσσεται στην προβληματική του.

Βασίλειος Νίκας

Αρχαία Αισθητική: Πλάτων και Αριστοτέλης

Περιγραφή Μαθήματος

Το μάθημα στοχεύει να εξοικειώσει τους/τις φοιτητές/τριες με βασικές πτυχές της αρχαίας αισθητικής και φιλοσοφίας της τέχνης, μέσα από την εξέταση των δύο κορυφαίων στιγμών της: τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη. Απώτερος στόχος, όμως, είναι να δώσει στους/στις φοιτητές/τριες τα κατάλληλα εφόδια (γνώσης και μεθόδου) ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν το πιο κρίσιμο, διαχρονικό και επίκαιρο ερώτημα που ταλανίζει την Αισθητική και την φιλοσοφία της Τέχνης, δηλαδή το ερώτημα για την ίδια την αξία της Τέχνης.

Έχοντας υπόψιν αυτόν τον σκοπό, κεντρικό νήμα που θα συνδέει και θα αρθρώνει αφενός τις επιμέρους ενότητες του μαθήματος και αφετέρου το ίδιο το περιεχόμενό τους θα είναι η έννοια της Αλήθειας (στην σχέση της με την Τέχνη). Επιλέγεται αυτός ο κεντρικός άξονας, καθώς είναι η έννοια της Αλήθειας που α) διαμορφώνει καθοριστικά και συνέχει εσωτερικά και τα δύο αισθητικά “συστήματα” ξεχωριστά και καθατά και β) δημιουργεί εξωτερικά μια συσχέτιση και έναν διάλογο ανάμεσα στα δύο “συστήματα” φέρνοντάς τα σε αντίστιξη. Κι αυτό γιατί ο Πλάτωνας θεωρεί ότι η Τέχνη δεν φανερώνει την κρυμμένη Αλήθεια της πραγματικότητας ούτε την βαθύτερη φύση των πραγμάτων, κι έτσι χάνει την αξία της και εξορίζεται. Από την άλλη, ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η Τέχνη αποκαλύπτει την Αλήθεια και μας δείχνει την αναγκαία εκτύλιξη της φύσης και των πράξεων, κι έτσι ανακτά την αξία της και επαναπατρίζεται.

Γίνεται, συνάμα, εμφανές ότι το ερώτημα της Αλήθειας (της Τέχνης) μας οδηγεί να αντιμετωπίσουμε και το πιο σημαντικό και σύγχρονο ερώτημα για την αξία της Τέχνης. Γύρω από αυτόν τον άξονα θα αρθρωθούν και τα υπόλοιπα θέματα που απασχολούν την αρχαία αισθητική και φιλοσοφία της τέχνης και συμβάλλουν στην πάλη με το βασικό ερώτημα για την αξία της Τέχνης, όπως ενδεικτικά: η Ομορφιά, το Υψηλό, η ηδονή, ο έρωτας, η αμηχανία, ο μύθος, η εικόνα, η αναπαράσταση, η μεταφορά, η ανάγκη, η αμαρτία, η κάθαρση, η τάξη, η συμμετρία, η αναλογία.

Η μεθοδολογία προσέγγισης θα είναι κειμενοκεντρική: σε κάθε μάθημα ένα κείμενο ή μια ομάδα κειμένων θα αποτελούν την πηγή από την οποία θα αντλούνται τα απαραίτητα στοιχεία που θα σχετίζονται τόσο με την κεντρική θεματική του μαθήματος όσο και με τα επιμέρους συμπληρωματικά θέματα αισθητικής. Ταυτόχρονα, και για την καλύτερη κατανόηση των ζητημάτων, θα αναλύονται και έργα τέχνης από όλες τις ιστορικές περιόδους, ώστε να δειχθεί η συνάφεια της αρχαίας αισθητικής για την σύγχρονη προβληματική. Τα βασικά έργα που θα απασχολήσουν το μάθημα θα είναι: α) από τον Πλάτωνα, οι διάλογοι *Ίων*, *Ιππίας Μείζων* και *Ιππίας Ελάσσων*, *Πολιτεία* (κυρίως 3^ο και 10^ο βιβλίο), *Συμπόσιο* και *Φαίδρος*, *Σοφιστής*, *Πολιτικός* και *Νόμοι*, και β) από τον Αριστοτέλη, κατά κύριο λόγο η πραγματεία *Περί Ποιητικής*, αλλά συνάμα και χωρία από τα *Πολιτικά*, την *Ρητορική*, τα *Ηθικά Νικομάχεια* και τα *Μετά τα Φυσικά*.

Με το πέρας του μαθήματος οι φοιτητές/τριες θα έχουν ασκηθεί στο να δουλεύουν με το πραγματικό “υλικό” της φιλοσοφίας, τα ίδια τα κείμενα και τα επιχειρήματά τους, και θα μάθουν να προσεγγίζουν με μεθοδικό τρόπο τα εκάστοτε φιλοσοφικά προβλήματα: αποτέλεσμα δεν θα είναι η οριστική απάντηση των ερωτημάτων αλλά η εξάσκηση στο πώς να καταφέρνουμε να δομούμε μια φιλοσοφική απάντηση στο εκάστοτε πρόβλημα. Εξού και η διδασκαλία θα προϋποθέτει την αλληλεπίδραση. Η αξιολόγηση, τέλος, θα γίνει με την συγγραφή συντόμων εργασιών οι οποίες θα παραδοθούν στο τέλος του εξαμήνου και θα αποτελούν εμβάθυνση κάποιου ζητήματος που είτε αναλύθηκε στο μάθημα είτε εντάσσεται στην προβληματική του.